

Tomislav RAUKAR, Studije o Dalmaciji u srednjem vijeku, Split 2007.

U Splitu je u nakladi Književnog kruga 2007. godine izašla knjiga istaknutoga hrvatskoga medijevalista Tomislava Raukara naslovljena *Studije o Dalmaciji u srednjem vijeku*. Ova knjiga donosi rasprave tematski posvećene srednjovjekovnoj Dalmaciji koje je autor objavljivao kroz trideset godina plodnoga istraživačkoga rada. Knjiga je podijeljena u dva tematska dijela. Prvi dio nosi naslov „Prema sintezi“ i sadrži sedam poglavlja: *Srednjovjekovni grad na istočnom Jadranu: prostor i društvo*, *Društvene strukture dalmatinske komune u srednjem vijeku*, *Dalmatinski grad i selo u kasnom srednjem vijeku*, *Civies, habitatores, forenses u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima*, *Firentinci u Dalmaciji u XIV. stoljeću*, *Komunalna društva u Dalmaciji u XIV. stoljeću* i *Komunalna društva u Dalmaciji u XV. i u prvooj polovici XVI. stoljeća*.

Drugi dio knjige nosi naslov „Grad i njegovo društvo“ te sadrži osam poglavlja, *Splitsko društvo u Salonitanskoj povijesti Tome Arhiđakona*, *Consilium generale i sustav vladanja u Splitu u XIV. stoljeću*, *Splitska kreditna trgovina XIV. stoljeća*, *Ser Baptista de Augubio, civis Spaleti*, *Zadarska trgovina solju u XIV. i XV. stoljeću*, *Srednjovjekovni Brač na razmeđu društva*, *Rab u XV. stoljeću* i *Hvoarsko društvo u doba Hanibala Lucića*. Knjizi je priloženo 16 ilustracija, bibliografska bilješka, bibliografija, pogovor te kazala.

U prvome poglavlju autor analizira problem kontinuiteta gradskih naselja na istočnoj obali Jadrana od kasne antike do ranosrednjovjekovnog doba, uspoređuje razvoj gradskih naselja, demografska kretanja u gradovima, izgradnju svjetovnih i sakralnih građevina i sl.

Autor u drugome poglavlju ističe kako se u razvoj srednjovjekovnoga dalmatinskoga grada mogu uočiti „dva ključna procesa“, „stvaranje komune kao zasebne cjeline“ i „odnos komune prema slavenskom (hrvatskom) zaleđu i jadransko-mediteranskom prostoru“ (str. 27). Razmatranje se nastavlja zaključcima o odnosima dalmatinskih gradova s njihovim zaleđem, ocrtavanjem njihovoga društvenoga, odnosno idejno-političkoga razvoja te odnosima sa Venecijom.

Trećim poglavljem obuhvaćena su pitanja razvoja i odnosa dalmatinskoga grada i sela u kasnom srednjem vijeku s aspekata migracija, čime se mijenja narodnosna struktura dalmatinskih komuna te gospodarskih kretanja.

Analize pravnih kategorija forensis (stranac), habitator (stanovnik) i cives (građanin) koje se nalaze u dalmatinskim komunalnim statutima središnje su pitanje četvrtoga poglavlja. Uz to se daju opći zaključci o demografskim kretanjima u komunama na istočnoj obali Jadrana.

Peto poglavlje donosi zanimljive i iscrpne podatke iz života i rada Firentinaca u Dalmaciji tijekom XIV. stoljeća, a na temelju iscrpnih podataka koje je autor pronašao u arhivima.

Opsežno šesto poglavlje bavi se dalmatinskim komunalnim društvima u XIV. stoljeću. Nakon kraćeg ocrtavanja političkih prilika slijedi opsežnije razmatranje posvećeno rezultatima koje je na tome području donijela hrvatska historiografija. Zatim slijede razmatranja o gospodarstvu, demografskim kretanjima, razvoju političke vlasti, idejno-političkim obilježjima, kroatizaciji komuna, društvenoj diferencijaciji - razvoju staleža, marginalnim skupinama (siromasima, bolesnicima, hereticima, izdajicama, razbojnicima i sl.), gradskoj svakodnevnicu itd.

Podjednako opsežno sedmo poglavlje bavi se dalmatinskim komunalnim društvima u XV. i prvoj polovici XVI. stoljeća. Kao i u prethodnom poglavlju, nakon pregleda političkih prilika slijedi historiografska problematika. Nakon tih temeljnih analiza, slijede razmatranja mletačkih metoda upravljanja posjedom u Dalmaciji, demografskih kretanja, gospodarskih prilika - uz brojčane podatke za Split i Zadar, idejno-političkih kretanja, problema koje donosi prisutnost Osmanlija u zaleđu, izgradnje obrambenih sustava, komunikacija, staleških pitanja i sl.

Drugi dio knjige otvara osmo poglavlje koje donosi analizu splitskoga društva prema salonitanskoj povijesti Tome Arhiđakona. U prvome redu izvršen je kraći historiografski pregled vezan uz osobu Tome Arhiđakona. Nakon toga slijede razmatranja oko crkve, svjetovnjaka i drugih aspekata splitskoga društva. Veće mjesto u tekstu posvećeno je odnosu Splita i ugarsko-hrvatskoga kralja Bele IV.

Razmatranje oko Splita nastavlja se i u devetom poglavlju gdje je naglasak dat na upravnu problematiku. Nakon sustavnoga pregleda historiografije iznesena je analiza djelovanja splitskoga vijeća u XIV. stoljeću.

Niz o Splitu nastavlja se i u narednom poglavlju, gdje je osobit naglasak stavljen na splitsku kreditnu trgovinu u XIV. stoljeću. Kao i u prethodnim poglavljima donesen je historiografski presjek, nakon čega se razmatraju gospodarska pitanja. Ona su vrlo sustavna te su potkrijepljena zanimljivim brojčanim podacima o opsegu kreditne trgovine, vrsti robe u zadužnicama, broju sačuvanih zadužnica i vrstama zadužnica.

Jedanaesto poglavlje zaključuje niz posvećen razvoju Splita te se ondje opisuje zanimljiva trgovačka karijera došljaka iz Umbrije, građanina komune od 1439. g., Ivana iz Guggija.

Novo, dvanaesto poglavlje bavi se zadarskom trgovinom solju u XIV. i XV. stoljeću. Autor svoju analizu temelji na notarskim podacima koji su preživjeli do našega vremena. Razmatra se djelatnost Anžuvinske Kraljevske komore za sol i tridesetine nakon Zadarskog mira 1358. godine. Važno mjesto u analizi te trgovine zauzimaju potezi Venecije, nakon što je Zadar priznao njezino vrhovništvo 1409. godine. Poseban je naglasak dan na cijene soli na onodobnome tržištu.

U trinaestom poglavlju iznosi se analiza razvoja srednjovjekovnoga otoka Brača, a posvećena pitanjima urbanizacije, gospodarstva, političkog razvoja kao i odnosima sa splitskom komunom.

Četrnaesto poglavlje donosi razmatranja o rapskome društvu u XV. stoljeću. U

prvome redu o crtavaju se tipovi naselja, demografska kretanja, gospodarstvo te neki aspekti svakodnevnice.

Posljednje poglavlje bavi se hvarskim društvom u vrijeme Hanibala Lucića. Naglašene su specifičnosti otoka Hvara u odnosu na otoke Brač i Rab. Osobiti problem za istraživača predstavlja nedostatak sačuvanih notarskih i komunalnih spisa koji bi svojim brojčanim podacima mogli unijeti svijetlo u poznavanje trgovine i brodarstva na Hvaru u srednjem vijeku (str. 378). Daju se kraći osvrti na ustanak Matije Ivanića 1510. godine, o Vinku Pribojeviću i Hanibalu Luciću.

Pogovor, tiskan pri kraju knjige, donosi ukaznice na rezultate suvremene historiografije, a koji su se pojavili nakon autorovih analiza.

Ovdje prikazana knjiga svojim brojčanim podacima, tablicama i grafovima vjerno o crtava gospodarske prilike u srednjovjekovnim dalmatinskim komunama. Iako se radi o već objavljenim radovima, ova knjiga predstavlja dobrodošlu poputninu onima koji su zainteresirani za povijest dalmatinskoga srednjovjekovlja.

Ozren KOSANOVIĆ, prof.